

SEPTİSEMİYA XƏSTƏLİYİNİN QARŞISINI ALMAQ ÜÇÜN PROFİLAKTİK TƏDBİRLƏR

A.N.SƏFƏROVA

AKTN Baytarlıq Elmi Tədqiqat İnstitutu

Arıçılığın inkişafına mane olan əsas səbəblər infeksiyon və invazion xəstəliklərdir. Arıçılıq sahəsində əhali arasında maarifləndirici seminarlar keçirilməlidir. Payız və yazda arıxanalarda aparılan profilaktik və kliniki tədbirlərlə xəstəliklərin qarşısı alınmış olur. Müalicə-profilaktika məqsədilə təsərrüfatlarda infeksiyon, invazion xəstəliklərə qarşı profilaktik tədbirlər ən azından ildə iki dəfə aparılmalıdır.

Açar sözlər: infeksiyon, invazion xəstəliklər, arıxana, pətək, arı, dezinfeksiya

Azərbaycanda arı ailələrinin sayı ildən –ilə artır, 2018-ci ildə arı ailələrinin sayı 271682-dir, 2019-cu ilin yanvarın 1-nə olan məlumata görə arı ailələrinin sayı 500.000 - dir.

Hal-hazırda arıçılıq respublikamızda yüksələn xətlə inkişaf edir. Həvəskar və təcrübəli arıçılar arıları yayda uçuşa, payızda qışlamaya dözümlülüyə hazırlayırlar. Ətraf mühit parazitlər, bakteriyalar, virusların inkişafı ilə davamlı olaraq dəyişir və artıq məlum xəstəliklərdən əlavə yeni xəstəliklər ortaya çıxır və yayılır. Xəstəlik mexanizmləri fərqlidir, lakin onların meydana gəlməsinə və yayılmasına kömək edən bir sıra ümumi amillər var. Arıçılıq sahəsinin pisləməsi, saxlanma şərtlərinin yerinə yetirilməməsi, arıların seçilməsi texnologiyasına riayət edilməməsi, qorunma tədbirlərinin keyfiyyətsizliyi, səbəbindən olur. Arıların kənd təsərrüfatının və meşə qurşağının zərərvericilərinə qarşı mübarizə qaydalarına riayət edilməməsi nəticəsində insektisidlər, herbisidlər, funqisidlərdən zəhərlənmələr baş verir. Eyni zamanda çiçək tozu və nektarla infeksiyaların ötürülməsi və xəstə arı ailələrinin satılması və köçürülməsi, mum xammalın və yemlərin düzgün saxlanmaması xəstəliklərin yayılmasına səbəb olur.

Arı xəstəliklərinin qarşısının alınması üçün bir sıra təşkilatı və texniki tədbirlərin görülməsi vacibdir. Arıxana işçiləri üçün şərait yaratmaq lazımdır ki, infeksiyanın arıxanaya daxil olmasının qarşısı alınsın. Arıçılar təşkilatının (Azərbaycan Arıçılar Assosiasiyası) əsas rolu arı cinslərinin düzgün seçilməsi və təmizliyi, həmçinin tədricən yüksək məhsuldar arı ailəsin iqlim bölgəsinə ən uyğun olanın seçilməsidir.

Yem bazasının böyük əhəmiyyəti var. Bol bal məhsulu əldə etmək üçün hər hansı bir dövründə arıların vaxtında bəslənməsi üçün müxtəlif yem növlərinin şəkər, şəkərli bal, bal, şəkər pudrası ehtiyatları yaratmaq lazımdır. Arıxanada təmiz və təzə su həmişə olmalıdır, yaz aylarında birbaşa arılar üçün şərbət və ya "kandi" (arı yemi) hazırlamaq lazımdır. Payızda və qışda arı yeşiyinə qoyulur. Bal istehsalı üçün

nəzərdə tutulmuş arı, ekoloji cəhətdən təmiz bir ərazidə yerləşdirilməlidir. Arı yeşikləri radioaktiv obyektlərdən, şirniyyat sevlərindən digər yerlərdən 5 km uzaq bir stasionar saxlama təşkil edilməlidir. Eyni zamanda ümumi örtülü çardağ altında və ayrı-ayrı ayaq üstü qruplarda bərabər nisbətdə yerləşdirilir. Otaqlardakı isti və kəskin temperatur dəyişikliklərində saxlanmalıdır. Bala və arının başqa məhsullarına müxtəlif zərərvericilər düşməməlidir. Arı yeşikləri xüsusi təyin edilmiş ərazilərdə və avadanlıqların sanitariya müayinəsi üçün sahələr hazırlanmalı və təhçiz olunmalıdır. Ətraf mühitə daxil ola bilən geniş çeşidli təhlükə və tullantı maddələrinin emalı və ya müvəqqəti saxlanması üçün bir sistem qurulmalıdır. Yaşayış məntəqələrində və evlərində əllərin dezinfeksiya edilməsi və bədənə açıq hissələri üçün şərti vasitələr və şəxsi qayğı məhsulları və dezinfeksiya məhlulları (miramistin, xlorheksidin) olmalıdır. Arılarla işləyərkən arının bahar və payız yoxlanması vaxtında aparılması; qışlama və hibridləşmə gedərkən çox zəif ailələr daha çox diqqət tələb edir. Yuvanın genişləndirilməsi və ya daraldılması, vaxtında və kifayət qədər üst örtük və yuva içində gənc və köhnə çürüklərin aqibətinə nəzarəti arıxanada həmin lazımlı ventilyasiyanın təmin edilməsi. Arı ailəsinin yoxlamaq və ailənin inkişafını izləmək lazımdır. Arıların hərəkəti payız düşəndə, onlardan daha az narahatlıq keçirir və ailənin saxlanması, yerə qulluq və profilaktik müalicə lazımdır. Xəstəliklərin yayılmasına kömək edən arıçılıq, dərhal dayandırılmalıdır. Qapıların açılması dərəcəsi (yay-qış) birbaşa xarici şəraitdən asılıdır. Havanın temperaturu + 16-dan aşağı olmamalıdır. İsti hava və istilik dövründə isti hava dövrüyəsindən birbaşa günəş işığından qorumaq və onların isinmələrinin qarşısını almaq lazımdır. Bu, sərhəd örtüklərindən örtüyün altında dam örtükləri olmadan və günəş şimsiyeleri quraşdırmaqdan dərhal yerləşdirilməsi və bəzən şaqulu hava axını ilə zonaları yaratmaq, küləyin gücünü nəzərə alaraq arıların yerləşdiyi yeri (binaların)

planlaşdırılmasına qərar verir. Küləkli hava bir çox xəstəliklərin inkişafı üçün idealdır və örtülü boşluqlarda xüsusilə təhlükəlidir. Belə bir proqnoz öyrənildikdən sonra çürümüş və yağış, qar düşmüş pətəklər yeşiklərdən uzaqlaşdırılmalıdır. Ancaq əlverişsiz şəraitdə uzun müddət arılar üçün zərərli və qış mövsümündən sonra mümkün qədər tez qışın əvvəli təmiz əsaslı təmir aparmaq lazımdır. Arıçılar yeşiklər saxlanan binada rütubət aşkar etdikdə, təcili olaraq binanı boşaltmaq üçün gücləndirilmiş havalandırma təmin etmək lazımdır, bəzən bunun üçün vibrasiyasız avadanlıq tələb olunur. Bu tədbirlər arı ailəsinin yükünün azalmasına daha rahat qışlamaya və arıların ömrünün uzanmasına səbəb olur.

Arıxanaların pasportlaşdırılması arı xəstəlikləri ilə mübarizədə əsas rol oynayır. Arıxana pasportları dövlət baytarlıq müəssisələri tərəfindən verilir. Pasportlarda dezinfeksiya və başqa müalicə- profilaktika tədbirləri qeyd edilir. Arıxanaların yolxucu xəstəliklərdən qorunması üçün ana arı, pətək, avadanlıqlar, arı ailəsi yolxucu və parazitar xəstəlikləri olmayan təsərrüfatlardan gətirilməlidir. Arı xəstəlikləri ilə mübarizə tədbirləri sistemativ və planlı aparılmalıdır.

1. Yazda (mart, aprel) ən qorxulu xəstəliklər olan akarapidoza görə yoxlanmalıdır.

2. İkinci yoxlanış iyun ayında amerika və avropa çürüməsinə, kisəli sürfə, göbələk xəstəliyinə qarşı müayinə aparılmalıdır.

3. İyul-avqust aylarında gəzəngi bala görə müayinə aparılır.

Yazda arı pətəkləri dezinfeksiya olunmuş yeşiklərə köçürülür. Yeşiklər lampalarla yandırılır. Sərt fırçalama əl çatmaz yerlərdə aparılır. "Sagus" aparatı ilə işlər açıq havada və ya yaxşı havalandırılan otaqda aparılır.

Arı yeşikləri olan sahələr təmiz saxlanmalıdır. Pətəklər təmizlənməlidir. Çıxardıla bilən alt taxtadan və ya dibdən yeşiklərdən istifadə etmək məsləhətdir. Arıçılıqda işlənən materiallar, parçalar, alətlər və

avadanlıqlar müntəzəm təmizlənməlidir və dezinfeksiya edilməlidir. Taxta materiallar üçün ən əlverişli . effektiv və nisbətən təhlükəsiz dezinfeksiya üsulu ilkin mexaniki təmizlənmədən və qaynar su ilə yandırılmasıdır. Təbii materiallardan hazırlanan parçalar qaynar və ya quru istiliklə (qızdırılan dəmir) işlənir. Kimyəvi dezinfeksiya plastik və şüşə məhsulları, eləcə də sintetik parçalarda aparılır. Bir qayda olaraq müalicəvi və profilaktik tədbirlər xəstəliklərə və ya əvvəl aşkar edilmiş xəstəliklərə görə müəyyən edilir. Köhnə və çürümüş arı şanları yeşikdən çıxarılır, bal mumu güvəsi, siçanlar, qarıncaqlar və c. zərərvericilərlə mübarizə vaxtında və daimi şəkildə aparılır. Müalicə (xüsusilə də güclü dərmanların) ancaq belə bir ehtiyac varsa, dərman təlimatlarına uyğun olaraq istifadə edilməlidir. Bəzi hallarda baytarlıq laboratoriyası ilə razılaşdırılmalıdır.

Müxtəlif dərmanların düzgün və ya həddindən artıq balda aktiv maddələrin arzuolunmaz yığılmasına səbəb ola biləcəyini bilmək vacibdir. Buna görə də, bal toplama, sürfələrin inkişaf dövründə dərmanlardan istifadə edilməməlidir. Xəstəlik faktları aşağıdakı əsas simptomlar təfərrüfatından tez-tez aşkarlanan bilərə, arıların kütləvi ölümü. Bəzi parazitlərlə (varroa gənəsi) ailələrin yoluxmasını aşkar etmək olur. Arıçı kənd təsərrüfatında fəaliyyət göstərdiyini başa düşməlidir və kənd təsərrüfatında baytarlıq, sanitariya və ekoloji qaydalara riayət etmək üçün birbaşa və ya dolaylı məsuliyyət daşıyır. Baytarlıq laboratoriyasına tədqiqat nümunələri ildə ən azı iki dəfə göndərməli mütləq olaraq müayinə etmək lazımdır. Arıçı kütləvi xəstəlikləri yerli baytarlıq xidmətinə xəbər verilməlidir. Fərdi arı ailələri məhv edilməlidir. Arı ailələrinin xəstəliklərin profilaktikasına aşağıdakı prinsiplərə mütləq rəyət olunmalıdır.

1. Yem bazasının yaradılması.

2. Arı ailələrinə baxarkən davranış qaydaları.

3. Zəif ailələrin gücləndirilməsi.

4. Saxlanma, yemləmə şərtlərinin yaxşılaşdırılması.

5. Profilaktik, cari və son dezinfeksiya aparılmalı.

ƏDƏBİYYAT

1. «Пассивные меры профилактики заболеваний пчел.» Пчеловодство № 7, 2014, стр.32-38. 2. F.H.Musayev . "Arı ailələrinə qulluq qaydası " Azərbaycan Aqrar Elmi jurnalı .83. 3. «Дезинфекция ульев и рамок ». Пчеловодство №10 2013 ст. 36-37. 4. H. Q.Sultanlı "Bal arıları aləmində " Bakı 2011. səh.279

Профилактические мероприятия заболеваний пчел

A.N.Safarova

Основным препятствием на пути развития пчеловодства являются инфекционные и инвазионные заболевания. Необходимо проведение семинаров среди населения по пчеловодству. С лечебно- профилактической важное значение имеет проведение осенне-весенних профилактических, визуальных и клинических мероприятий в пчеловодческих хозяйствах, в хозяйствах

Ключевые слова: инфекция, инвазия, пчела, улей, пасечная, дезинфекция.

Preventive measures to prevent bee diseases

A.N. Safarova

The main obstacle to the development of beekeeping is infectious and invasive diseases. It is necessary to conduct seminars among the population on beekeeping. Conducting autumn and spring preventive, visual and clinical activities in beekeeping farms, prevent disease. With preventive measures against infectious and invasive diseases.

Key words: infectious, invasive diseases, bee, hive, apiary, disinfection